

**POLITIE, JUSTITIE EN
DE ZAAK
KOOS H.**

**POLITIE, JUSTITIE EN
DE ZAAK
KOOSH.**

ZIJN VERHAAL

BEN J. ZIJL

© 2015 Ben Zijl / Uitgeverij U2pi

Titel: Politie, Justitie en de Zaak Koos H.

Auteur: Ben Zijl

Email auteur: zijnverhaal@gmail.com

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag

Website uitgever: www.jouwboek.nl

ISBN: 978-90-8759-514-2

NUR: 320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

INHOUD

Woord vooraf	7
1 De biecht	13
2 De Schilderswijk	19
3 In de criminaliteit	26
4 Mr. Stolk	67
5 Tialda Visser	103
6 Emy den Boer	122
7 Edith Post	136
8 Na de arrestatie	144
9 In detentie	180
10 Bekentenis	196
11 Tbs	204
12 Peter R. de Vries	215
13 Feiten en vragen	231
14 Koos als mens	242
15 Brief aan de nabestaanden	247
Woordenlijst	251
Literatuur	257
Bijlagen	259

WOORD VOORAF

Koos H. kreeg levenslang voor de moord op drie meisjes. Inmiddels zit hij ruim 33 jaar vast. Dit boek beschrijft het trieste verhaal achter deze moorden. Het boek bestaat voor een gedeelte uit de verhalen van Koos zelf, aangevuld met achtergrondinformatie en met gegevens uit het privéarchief van Koos. Het is dus niet alleen mijn verhaal, maar vooral ook zijn verhaal. De verhalen van zijn biecht, de gesprekken die wij in de afgelopen jaren voerden wanneer ik hem bezocht, en zijn geschiedenis zoals hij die, op mijn voorstel, schreef, om zijn verleden beter te kunnen verwerken. De bijlagen achter in het boek komen alle uit het privéarchief van Koos, dat geheel tot mijn beschikking stond. Daarnaast heb ik gebruikgemaakt van publicaties over Koos H., in het bijzonder het boek *Zuidwal – Dossier van een seriemoordenaar* van Sytze van der Zee. Dat boek is geschreven vanuit de invalshoek van de rechercheurs en het politieonderzoek, na de arrestatie van Koos H. op 3 oktober 1980.

In dit boek staat dus vooral het verhaal van Koos zélf centraal. Ik heb daarbij geen aanvullend onderzoek gedaan en niet getracht aan waarheidsvinding te doen. Ik heb het verhaal zoveel mogelijk zijn verhaal gelaten en alleen geprobeerd er een gemakkelijk leesbaar geheel van te maken. Om dat te bereiken heb ik onder meer bij het citeren uit de brieven en aantekeningen van Koos een aantal taal- en soms ook stijlfouten verbeterd. De taal- en stijlfouten in de originele stukken van Koos hebben vooral te maken met het feit dat hij weinig opleiding heeft gehad, veel heeft gespijbeld en vaak van school wisselde doordat hij in zijn jeugd in veel verschillende instellingen en jeugdgevangenissen heeft gezeten.

Is het verhaal van Koos de waarheid? Mogelijk zijn er mensen die zich dat na het lezen van dit boek blijven afvragen. Zeker degenen die *Zuidwal* hebben gelezen, waarin uitvoerig verslag wordt gedaan van de verhoren. Koos blijkt dan een keiharde leugenaar te zijn die rechters tot wanhoop drijft.

Maar we zijn inmiddels ruim dertig jaar verder. Koos heeft in die dertig jaar veel meegemaakt, is ouder geworden, is veranderd. Zeker na zijn ziekte in 2007, toen maagkanker werd gediagnosticeerd. In de vele gesprekken die ik de achterliggende jaren met Koos heb gevoerd, kreeg ik niet de indruk dat hij loog. Wel hield hij in het begin ook voor mij zaken achter. Logisch, er moest een vertrouwensband zijn voordat hij mij zijn geheimen kon en durfde toevertrouwen; de geheimen waar dit boek over gaat.

Ik heb er bij Koos nooit op aangedrongen om zijn geheimen prijs te geven. Dat was niet mijn taak; ik bezocht en bezoek Koos als vrijwilliger en hulpverlener, en niet als journalist of onderzoeker. Wel heb ik Koos tijdens zijn biecht, en ook later nog een keer, gevraagd of er niet meer is te biechten. Dat is volgens Koos niet het geval. Ik vroeg dat niet uit nieuwsgierigheid, maar om Koos te helpen om het verleden een plaats te geven en, voor zover dat mogelijk is, te verwerken.

Bij misdaden vallen slachtoffers. En iedereen kijkt – volkomen terecht – naar de slachtoffers, naar nabestaanden en andere betrokkenen. Maar ten diepste is ook de dader slachtoffer. Slachtoffer van zijn eigen verkeerde – en soms vreselijke – daden. Daders moeten worden gestraft. De daders van levensdelicten met wie ik werk of heb gewerkt, geven dat ook allemaal toe. Maar daders moeten zelf ook verwerken en leren leven met hun geschiedenis. Koos is ook na ruim dertig jaar niet klaar met het verwerken van de vreselijke zaken waaraan hij heeft meegewerkt. Hij zal het waarschijnlijk nooit helemaal kunnen verwerken. Daarvoor is zijn geweten toch te sterk ontwikkeld. Zelf zegt hij daarover:

‘Het kunnen verwerken is nu mogelijk. Juist omdat ik nu de waarheid kan en mag vertellen. Mijn geweten laat het nu ook toe dat ik praat over wat zich in werkelijkheid allemaal heeft afgespeeld.’

Koos is indertijd gediagnosticeerd als psychopaat. Zijn het de omstandigheden die dit van hem hebben gemaakt? Koos is psychopaat, maar hij is ook mens. Voor mij een warm en hartelijk iemand die ik graag bezoek. Terwijl ik dit schrijf, besef ik tegelijk dat er mensen zijn die dit absoluut niet begrijpen en het mij misschien wel kwalijk nemen dat ik dit zo durf te verwoorden. Ik denk aan nabestaanden, aan mensen die nauw betrokken zijn bij de ‘echte’ slachtoffers. Ik begrijp het. En toch, juist aan die nabestaanden heb ik veel gedacht bij het aanhoren van de verhalen van Koos. En dan dacht ik steeds weer: vooral voor hen dient dit verhaal geschreven te worden.

Het is niet mijn gewoonte om aan mensen in mijn omgeving te vertellen welke gedetineerden en tbs'ers ik bezoek. Zeker niet als ze grote bekendheid hebben en dus mediagevoelig zijn. Daardoor heb ik rond de uitzendingen van Peter R. de Vries, in 2010, in stilte nogal eens met verbazing geluisterd naar de gesprekken om mij heen over Koos H., zonder dat de mensen wisten dat ik hem kende.

Wat mij opviel was in de eerste plaats dat de meeste mensen er geen idee van hebben hoe zwaar een vrijheidsstraf is. Velen trokken de vergelijking met een verblijf in een luxehotel. Het tweede wat ik om mij heen hoorde en nog steeds hoor, is dat velen vinden dat een vrijheidsstraf zo zwaar mogelijk gemaakt moet worden door de leefomstandigheden van gedetineerden extra moeilijk te maken. Welnu, ik ben in diverse gevangenissen in Aziatische, Afrikaanse en Zuid-Amerikaanse landen geweest. En het is waar: de Nederlandse gevangenissen steken zeer gunstig af bij de gevangenissen in die landen. Maar de zwaarte van vrijheidsstraffen zit hem vooral in het feit dat men niet

naar 'buiten' kan en daardoor in alles totaal afhankelijk van anderen is. Bovendien: in Nederland is levenslang ook écht levenslang, en dus is er voor deze gedetineerden totaal geen toekomstperspectief (terwijl veel mensen denken dat als iemand levenslang krijgt opgelegd, hij in feite twintig jaar krijgt). En met name dát is onvoorstelbaar zwaar.

Ten slotte viel mij rond de uitzendingen van Peter R. de Vries de verontwaardiging op over het feit dat gedetineerden en tbs'ers in het bezit zouden mogen zijn van kinderporno. Dit dachten de kijkers op te kunnen maken uit een van de genoemde uitzendingen, waarbij het gesprek tussen Koos en infiltrant Nico van Empel ging over tienerporno. Dat gedetineerden en tbs'ers kinderporno mogen bezitten, is echter niet juist. Niemand in Nederland mag kinderporno bezitten en dat geldt uiteraard ook voor mensen in gevangenissen en tbs-klinieken.

Ronduit schokkend was het dat na de arrestatie van Koos duidelijk werd, tijdens de verhoren, dat rechter Stolk een onaanvaardbare rol speelde in het leven van Koos en dat niemand daar iets mee durfde te doen. In 1983 gaf Koos meer opening van zaken over zijn relatie met deze rechter tegenover zijn toenmalige advocaat, mr. Van Asperen. Helaas deed Van Asperen er ook niets mee en opnieuw ging rechter Stolk vrijuit.

De vragen van een Kamerlid aan de minister van Justitie naar aanleiding van de uitzendingen van Peter R. de Vries gaven volgens de minister geen aanleiding tot nader onderzoek, immers: 'uit de nog beschikbare stukken blijkt dat bij herhaling onderzoek is gedaan'. Dat kan, maar wat was dan de conclusie van die onderzoeken en wat is daarmee gedaan?

Toch vormden bovengenoemde zaken niet de directe aanleiding tot het schrijven van dit boek. Dat is iets anders. In de achterliggende jaren lichtte Koos de sluier steeds een stukje verder op over zijn delicten en de daaropvolgende rechtsgang. Steeds meer puzzelstukjes vielen op hun plaats,

totdat het verhaal compleet leek. Een verhaal waarbij de rol van mr. Stolk een wel zeer duistere blijkt en het optreden van politie en justitie op zijn minst laakbaar is te noemen.

Ik heb nooit begrepen hoe het mogelijk is dat onschuldige verdachten een ernstig misdrijf bekennen. Toch hebben we inmiddels een aantal vrij recente voorbeelden van dergelijke bekentenissen: onder andere de ‘Schiedamse parkmoord’, ‘de Puttense moordzaak’ en de zaak van Lucia de Berk. Toen ik de verslagen las van een aantal verhoren van Koos, begreep ik het ineens. Er was soms sprake van intimidatie, vernedering en bedreiging. Soms ook van geestelijke en fysieke uitputting – om een bekentenis te forceren. Verbijsterend is het om te constateren dat rechter Stolk steeds weer vrijuit ging omdat hem de hand boven het hoofd werd gehouden door ondergeschikten én superieuren. Iedereen in zijn directe omgeving kon weten, of in elk geval vermoeden, dat hij een seksuele relatie had met crimineel Koos H. Meerdere mensen uit zijn omgeving wisten dat Stolk keer op keer Koos had gematst met vrijspraak of door gratie te regelen. Mr. Stolk leek onaantastbaar, want niemand waagde het hem een strobreed in de weg te leggen. Zelfs de politie werd van hogerhand verboden om onderzoek te doen naar aanleiding van de geruchten over de relatie tussen Stolk en Koos H.

In de jaren na Koos’ arrestatie kwamen er verschillende zaken in de openbaarheid rond zijn relatie met Stolk. Zo verschenen er in mei 1983, in *Panorama*, artikelen waarin onder meer te lezen viel dat er sprake was van een langdurige en intensieve relatie tussen Koos en rechter Stolk. In deze artikelen werd ook geschreven over feiten die de politie tijdens de verhoren te weten was gekomen zonder dat daar iets mee was gedaan. Feiten die een ander licht op de zaak hadden kunnen werpen indien er door politie en justitie serieus mee was omgegaan. Een rechter die een vriendschappelijke relatie heeft met een crimineel, en politie en justitie die daar bewust niets mee deden! Vooral dat feit heeft mij ertoe gebracht om dit boek te schrijven.

In dit boek heb ik de namen veranderd van de mensen die nog in leven zijn of mógelyk nog in leven zijn, en die volgens Koos als dader of medeplichtige betrokken waren bij de drie moorden waarvoor hij is veroordeeld. Voor zover van toepassing heb ik, om verwarring te voorkomen, voor hen dezelfde namen gebruikt als in het boek *Zuidwal*. Mr. Stolk wordt in de eerste uitgave van dat boek mr. Kolk genoemd. Hem noem ik echter wel bij zijn echte naam, uiteraard behalve daar waar uit *Zuidwal* wordt geciteerd. Bij het tot stand komen van dit boek was de herziene uitgave van *Zuidwal* nog niet beschikbaar. In die uitgave wordt de naam Stolk namelijk wel gewoon gebruikt.

We hebben ervoor gekozen om in eerste instantie dit boek in eigen beheer uit te geven en aan te bieden aan onze directe doelgroep: politici, medewerkers van het Openbaar Ministerie en andere betrokkenen.

I

DE BIECHT

De 'Bunker', zoals de extra bewaakte afdeling van de gevangenis aan de Pompstationsweg in Scheveningen wel wordt genoemd, behoort tot de best bewaakte penitentiaire inrichtingen van Nederland. Wie van daaruit kans ziet te ontsnappen, moet van wel 'zeer goeden huize' komen. Vanaf het moment dat je de eerste portiersloge passeert, moet je een tiental deuren en hekken door die allemaal automatisch gesloten worden voordat de volgende deur of het volgende hek opengaat. Binnen dat traject worden de bezoekerslijsten en paspoorten tweemaal gecontroleerd en moet je tot tweemaal toe pieploos een detectiepoortje door.

Al jaren bezoek ik enkele gedetineerden in dit deel van de Scheveningse gevangenis. Ook al kennen vele bewakers mij inmiddels, als mijn naam niet op de bezoekerslijst staat, word ik net zomin toegelaten als ieder ander die onaangekondigd bij een gedetineerde op bezoek wil. Trouwens, de gedetineerde moet zelf ook toestemming hebben gegeven voor een bezoek van de betreffende persoon. Dit onder meer om te voorkomen dat slachtoffers of anderen 'verhaal' komen halen.

Normaal vindt het bezoek plaats in de bezoekszaal onder toezicht van een bewaker, die op een soort podium achter een tafel de gedetineerden en hun bezoekers nauwlettend in de gaten houdt. Maar advocaten, en bezoekers die namens een bepaalde organisatie een gedetineerde bezoeken, mogen gebruikmaken van een spreekkamer; een zogenoemde advocatenkamer. Zo'n advocatenkamertje is ongeveer drie bij vier meter. Daarin staan slechts een tafel en vier stoelen. Tijdens het bezoek gaat de deur op slot. Naast de

deur zitten twee grote, duidelijk zichtbare knoppen: een rode en een groene. De groene knop is bedoeld om aan te geven dat je het bezoek wilt beëindigen. De rode knop is de alarmknop. Wordt een bezoeker bedreigd of aangevallen door de gedetineerde, dan kan de bezoeker proberen op die knop te drukken. Binnen de kortste keren stormt dan een aantal 'interne ME'ers' de kamer binnen om de belaagde bezoeker te ontzetten en de gedetineerde af te voeren naar de isoleercel.

Mij is zoiets nog nooit overkomen en ik ben er ook nooit bang voor geweest. Tijdens lezingen over mijn werk in de gevangenis wordt mij vaak gevraagd of ik nooit bang ben, 'alleen met zo'n gedetineerde in een afgesloten kamertje'. Nee dus. Er is meer reden om bang te zijn op een zebrapad dan in een advocatenkamer met een gedetineerde die jou zelf op de bezoekerslijst heeft geplaatst en voor wie je niet zelden de enige bent door wie hij of zij nog wordt bezocht. Vooral bij langgestraften loopt het aantal bezoekers in de loop der jaren meestal sterk terug, soms tot nul! Ze zijn dus blij met mijn bezoek, en voor angst is geen enkele reden.

Enige tijd geleden bezocht ik een gedetineerde in een van onze gevangnissen. Ik werd door een voor mij onbekende bewaker naar een van de advocatenkamertjes gebracht. Het was een jonge man die maar net boven de rand van zijn gloednieuwe uniform uitkwam. 'Kijk meneer, als u klaar bent met het gesprek moet u op de groene knop drukken. Dan kom ik u weer ophalen. En als u wordt bedreigd of aangevallen dan drukt u op de rode knop. Het beste kunt u op die stoel gaan zitten, dan zit u vlak bij de alarmknop.' Om mij gerust te stellen voegde hij eraan toe: 'Maar maakt u zich geen zorgen. Ik heb nog nooit meegemaakt dat iemand op de alarmknop hoefde te drukken.' Bij het verlaten van de afdeling maakte ik nog even een praatje met een oudere bewaker, die mij wist te vertellen dat het ventje vandaag voor het eerst meedraaide.

Terug naar de Bunker. De Scheveningse gevangenis is gebouwd in 1919 en is nu een complex van oude en nieuwe gebouwen. In de Tweede Wereldoorlog stond deze gevangenis bekend als het Oranjehotel, vanwege de vele verzetsstrijders die hier in detentie zaten. Vlak na de oorlog waren de rollen omgedraaid en zaten er oorlogsmisdadigers opgesloten, onder wie Anton Mussert. Nu geniet het gebouw internationale bekendheid vanwege het feit dat binnen dit complex ook de VN-gevangenis is gevestigd. Naast een huis van bewaring en een gevangenis is hier ook een penitentiair ziekenhuis gevestigd.

Het is deze gevangenis waar ik Koos voor het eerst ontmoette. Ik kende hem al een heel klein beetje voordat ons eerste echte gesprek plaatsvond. Koos werkte namelijk bij de schoonmaakploeg en in dat verband zag ik hem vrijwel elke maandag als ik daar een van 'mijn' gedetineerden bezocht. Samen met een andere gedetineerde en onder toezicht van een werkmeester maakte Koos gangen en toiletten schoon. Ik groette de mannen dan en maakte soms een kort praatje met hen – een vriendelijk maar verder onbeduidend praatje van een paar zinnen over en weer.

Eigenlijk is Koos best een opvallende verschijning. Daardoor wist ik al gauw dat de vriendelijke, lange schoonmaker met diepliggende ogen en grijs haar dat vroeger blond geweest moet zijn, Koos H. was. Mij werd door gedetineerden verteld dat hij levenslang had en al heel lang zat. Meer wist ik niet van hem, want het nieuws waar ruim dertig jaar geleden de kranten gedurende enkele maanden bol van stonden, was ik allang weer vergeten.

Tot ik op een dag gebeld werd door een van de gedetineerden die ik daar regelmatig bezoek. Hij vroeg of ik Koos H. ook wilde bezoeken en zo ja, of hij mijn telefoonnummer aan Koos mocht geven. Uiteraard mocht dat en twee dagen later belde Koos mij. Wat bleek? Er was bij Koos maagkanker geconstateerd. Koos zat diep in de put en zag zijn einde

naderen. Ten einde raad had hij een pastoor gebeld, want hij wilde biechten. En inderdaad, er kwam een pastoor om de biecht af te nemen. Maar dat was misgegaan; de pastoor kon het niet aan. 'Kan ik bij u ook biechten, of doet u dat soort dingen niet?' vroeg Koos mij. Ik vertelde hem dat hij bij mij ook wel kon biechten, maar dat ik geen absolutie kon geven. Of ik hem alstublieft wilde bezoeken. En graag zo spoedig mogelijk. Natuurlijk was ik daartoe bereid en na enkele dagen stond ik op de bezoekerslijst.

Bezoek voor Koos. Zelfs de bewaking vond het bijzonder, want behalve van zijn advocaat kreeg Koos zelden bezoek. Ook voor hem was het bezoek in de loop der jaren steeds minder geworden. Wachtend in het kale advocatenkamertje op de komst van Koos voelde ik toch een zekere spanning. Een man die levenslang heeft, die al meer dan 25 jaar zit, wat zou dat voor iemand zijn? Ik ken hem van gezicht, we wisselden weleens een paar woorden, maar dit was toch anders.

'Je denkt dat je het wel aankunt? Het is echt heftig. Ik heb echt verschrikkelijke dingen gedaan.' Met die woorden begroette Koos mij, om er direct aan toe te voegen dat hij het geweldig fijn vond dat ik wilde komen. 'Die pastoor was helemaal ondersteboven. Hij dacht dat ik hier zat voor winkeldiefstal of een kraakje. Ik had hem nog nauwelijks iets verteld of ik zag hem al wit wegtrekken. Ik begrijp het wel. Het zijn ook verschrikkelijke verhalen.' Koos kreeg medelijden met de pastoor en adviseerde hem om met een collega-pastor te gaan praten om zijn geschokte gestel tot rust te laten komen.

Koos heeft mij zijn verhaal verteld. Natuurlijk nam Koos mij niet gelijk voor honderd procent in vertrouwen, maar het klikte wel tussen ons. Na dat ene gesprek zijn er nog vele gevolgd. Koos werd geopereerd en ook na zijn ziekenhuisopname bleef ik hem bezoeken. Het onderlinge vertrouwen groeide steeds meer en op een dag besloot Koos om écht schoon schip te maken en mij alles te vertellen.

Hij heeft mij zijn geschiedenis uitvoerig verteld in een groot aantal gesprekken. Dat ging niet altijd even gestructureerd en het kostte mij soms moeite om de puzzelstukjes op de juiste plaats te krijgen. Koos vertelde mij alles, heel zijn trieste levensverhaal. Hij vertelde over zijn kinderjaren, zijn jeugd in de Schilderswijk in Den Haag. Het was daar echt overleven. Vechten om het bestaan. Hij groeide op in een omgeving waar het recht van de sterkste heerste. Hij vertelde over zijn eerste verblijf in een jeugdgevangenis en over de vele opvoedingsgestichten en gevangenissen waar hij alles bij elkaar ongeveer de helft van de eerste dertig jaar van zijn leven had gezeten. Over het harde regime dat er vaak heerste. Over de mishandelingen die soms plaatsvonden, over seksueel misbruik door leidinggevenden en over seksuele intimidatie en relaties tussen de pupillen onderling. Ook in die instellingen gold het recht van de sterkste en was het elke dag opnieuw een strijd om te overleven.

Koos heeft mij zijn verhaal niet verteld om strafvermindering te krijgen, om vrij te komen. 'Ik zou niet weten hoe ik buiten zou moeten overleven. Ik weet niet eens hoe ik geld zou moeten pinnen. Ik heb nog nooit een euro in mijn handen gehad. Laat mij maar binnen blijven,' zei Koos eens tegen mij. Nee, het gaat Koos, zoals hij zegt, nu nog om slechts één ding: de waarheid. Dat wat er echt gebeurd is, moet bekend worden.

Koos daarover: 'Ik heb verschrikkelijke dingen gedaan. Ik ga niet vrijuit, ik ben schuldig. Maar er zijn ook anderen die schuldig zijn. Terwijl ik binnen zit, lopen zij vrij rond en doen hun werk. Voor ik sterf, wil ik mijn verhaal verteld hebben. Voor de nabestaanden van mijn slachtoffers, dat allereerst, maar ook opdat er recht wordt gedaan. Justitie heeft tegen beter weten in mensen de hand boven het hoofd gehouden, bepaalde zaken niet uitgezocht, niet doorgevraagd. En ook tegen beter weten in hebben ze mij levenslang gegeven.'

Koos kijkt terug op een eenzaam leven. Behalve een zus en zwager die één of twee keer per jaar komen, ben ik zijn enige bezoeker. Ook binnen de gevangenis heeft hij weinig contacten. Het is een eenzame man, beschadigd door het leven, beschadigd door zichzelf.

Maar Koos is ook een man met humor en een vechter. Niet de vechter van vroeger, die meedogenloos was en niemand uit de weg ging, maar vooral een doorzetter. Door zijn ziekte is hij ook na gaan denken over de zin van het leven en over leven na dit leven. Een keer vroeg ik tijdens een gesprek over deze zaken aan Koos: ‘Denk je dat je zonden zijn vergeven?’ Daar moest hij lang over na denken en aarzelend zei hij: ‘Soms denk ik van wel, maar vaker denk ik dat het voor mij niet kan.’

Gelukkig dat de Bijbel ons leert dat wat bij de mensen niet mogelijk is, wel mogelijk is bij God. En dat voor God geen mens een te grote zondaar is.

Koos wilde bij mij biechten. Dat mocht, dat was goed. Maar het was niet genoeg voor hem. Hij wilde ook absolutie. Hij weet nu waar hij voor absolutie terecht kan. Ik heb hem die weg mogen wijzen: de Weg.

2

DE SCHILDERSWIJK

Grauw en smerig. Kleine kinderen spelend in en tussen het straatvuil. Oudere kinderen voetballend op een modderig stukje gras of gewoon op straat, wat toen nog kon. Pubers die rondhangen en elkaar weinig goeds te melden hebben. Vrouwen die elkaar over de schutting of vanuit de ramen van de bovenwoningen vertellen met wat voor zuiplap en nietsnut ze zijn getrouwd. Grauwe straten waar het uitschot van de Haagse bevolking onderdak heeft gevonden. Vanaf zijn zevende of achtste jaar woont Koos in deze achterstandswijk. Daarvoor woont het gezin 'op de Geest'. De Geest is een straat in de wijk Kortenbos in het centrum van Den Haag, toen eveneens een achterstandswijk. In zo'n volksbuurt groeit Koos dus op, samen met zijn broers en zussen. Een gezin met zeventien kinderen, van wie er zestien volwassen worden, en er nu nog een aantal in leven is.

Aan het eind van de negentiende eeuw trekken veel mensen van het platteland naar de steden. Dat is omdat het enerzijds in de buitengebieden steeds moeilijker wordt om het hoofd boven water te houden, terwijl er anderzijds steeds meer industrie in de steden ontstaat. Deze industrieën zuigen als het ware mensen richting de grote steden. In die tijd is er in Den Haag grote behoefte aan woningen voor mensen met een laag inkomen.

Zo ontstaat uiteindelijk de Schilderswijk, een gebied van bijna 150 hectare waarop zoveel mogelijk huizen worden gebouwd. Slechte heitechnieken en inferieure bouwmaterialen zorgen voor woningen die snel verzakken en verkrotten. De overheid bemoeit zich niet met de bouwplannen, en voor-

schriften zijn er nauwelijks. Doordat aannemers proberen zoveel mogelijk huizen op de door hen opgekochte grond te bouwen, worden de straten smal en ontbreken veelal tuinen. En voor recreatiegroen en speelruimte voor de jeugd is er in het geheel geen plaats. Er worden door woningbouwverenigingen ook wel woningen gebouwd voor wat beter gesitueerde mensen, maar door de komst van grote aantallen arbeiders heeft de wijk weinig aantrekkingskracht voor deze klasse. Dat leidt ertoe dat ook de woningen voor de mensen met een wat hoger inkomen al snel worden bevolkt door de lagere sociale klasse.

Vanaf de jaren zeventig begint men delen van de wijk te slopen voor nieuwbouw. Sommige straten worden gerenoveerd. Maar in de tijd dat Koos hier opgroeit, is daar nog nauwelijks sprake van. De wijk is dan verkrot en verzakt. Daarbij komt dat inmiddels veel grotere woningen worden gesplitst in twee of meer wooneenheden. Daardoor ontstaat er in de toch al dichtbevolkte wijk nog meer overbevolking. Dit en het gebrek aan speelruimte en andere mogelijkheden tot gezond vermaak, zorgt ervoor dat de jeugd vaak doelloos op straat zwerft, want bij de meeste jongeren thuis is er ook sprake van overbevolking. Vaak komen deze jongeren alleen nog thuis om te slapen en af en toe mee te eten; voor de rest leven ze op straat.

Er zijn in die tijd complete straatbendes die elkaar bevechten op leven en dood. Berucht zijn de jaarlijkse kerstboomrellen, waarbij jongeren kerstbomen ophalen om die tegen een paar cent in te leveren bij de gemeente. Onderling proberen de bendes elkaar te beroven, waarbij vaak fors geweld wordt gebruikt. Bij een van deze kerstboomgevechten zou Koos, volgens zijn moeder, als kind gewond zijn geraakt aan zijn hoofd. Bij latere onderzoeken naar zijn functioneren is meer dan eens gesuggereerd dat die verwonding oorzaak is van zijn verminderde toerekeningsvatbaarheid. Koos is echter nooit aan zijn hoofd gewond geraakt bij zo'n gevecht. Moeder vertelde dit verhaal aan de

gezinsvoogd als verklaring voor het onhandelbare gedrag van Koos. Kennelijk is dat verhaal van moeder voor waar aangenomen en in de rapportage van de gezinsvoogd opgenomen en later weer door andere gedragsdeskundigen overgenomen. Volgens Koos is hij echter niet aan zijn hoofd maar aan zijn been gewond geraakt bij een kerstboomgevecht. Wel heeft hij als kind hersenvliesontsteking gehad, maar dat zou volgens Koos het gevolg zijn geweest van ‘totale vervuiling’.

De Schilderswijk, waarvan overigens niet alle straatnamen naar beroemde schilders zijn vernoemd, heeft een zeer slechte naam bij de bevolking die buiten deze wijk een woning heeft. Enkele straten zijn niet alleen buiten maar ook binnen de wijk berucht. Een van die straten is de Van Ravensteinstraat, waar later drie zussen van Koos gaan wonen. Vlakbij is de Jan Steenstraat, waar de ouders van Koos met hun kinderen wonen.

Ook buiten de wijk is de Van Ravensteinstraat bekend. Mensen uit deze straat doen het slecht op de arbeidsmarkt; bij sollicitaties hebben ze geen schijn van kans. Vanwege die slechte naam wordt deze straat in de negentiger jaren omgedoopt tot Suze Robertsonstraat, en in 2008 wordt, na sloop, de Poeldijksestraat, een van Den Haags vroegere rossebuurtstraten, veranderd in de Wolterbeekstraat.

De Zuidwal, waar Koos later woont, ligt eveneens in de Schilderswijk. Het is in die tijd een smalle, lange straat met een smerige gracht. Aan de overkant van die gracht ligt het Groenewegje, toen het centrum van de Haagse hoerenbuurt. Achter de Zuidwal ligt de Doubletstraat, eveneens het domein van prostituees en souteneurs.

Uit nood geboren en door gebrek aan alternatieven ontstaat er in de Schilderswijk een samenleving van lotgenoten: een wereld waarin men op elkaar steunt. Een samenleving van elkaar helpen en beschermen. De wijk kent eigen, onge-

schreven regels en duidelijke onderlinge verhoudingen. Men helpt elkaar en iedereen is tegen het kapitaal, scheldt op de politiek en heeft de politie als gemeenschappelijke vijand.

De wijkbewoners weten veel, zo niet alles, van elkaar. Elkaar verraden aan de politie doen ze niet, tenzij ze daardoor hun eigen hachje kunnen redden. Dat verklaart bijvoorbeeld ook waarom de benedenburen van Koos, 'ome Kees en tante Nel', hun mond houden over wat zij in en om de woning van hun bovenbuurman zien. Natuurlijk weten ze dat daar dingen gebeuren die niet door de beugel kunnen, maar aangifte doen of de politie waarschuwen past absoluut niet bij de in die buurt heersende cultuur. Als Koos op een gegeven moment bij een politie-inval via het dakraam de zolder van de burens op vlucht en zich daar achter de knieschotten verbergt, is dat voor de burens de gewoonste zaak van de wereld. 'Je bent er toch om elkaar te helpen, nietwaar?'

Buurtbewoners zijn als het ware familie van elkaar. Als het mooi weer is, staan de eetkamerstoelen op de stoep en vertellen de vrouwen elkaar de laatste nieuwtjes. Onder-tussen worden de aardappels geschild of kledingstukken versteld. Kinderen spelen tussen de volwassenen. Iedereen let op de kinderen; oppas is niet nodig. De bewoners uit de bovenhuizen hangen uit hun ramen en nemen zo deel aan de gesprekken. Tegen de tijd dat de mannen thuiskomen, gaan de stoelen weer naar binnen en wordt het eten opgezet. Overall hangt de kool- en spruitjeslucht. Soms blijkt er bij het aan tafel gaan een bord te weinig. Een buurkind is mee aangeschoven. Maakt niet uit, als je goed kunt delen, is er altijd genoeg.

's Avonds, als het weer het toelaat, zitten de mannen op de stoep en drinken er hun koffie. Zodra het donker wordt, gaat iedereen naar bed. Morgen begint de werkdag weer vroeg. Lopend gaan de mannen naar hun werk; dat kost soms meer dan een uur. Aan het eind van de middag komen ze terug, moe en afgemat. Dat is het dagelijks leven in de

wijk. Voor de mannen een triest bestaan. Maar triester nog is het bestaan van degenen die geen werk hebben.

De Schilderswijk is in die jaren de grootste achterstandswijk van Nederland. Er wonen meer dan veertigduizend mensen dicht op elkaar. Opgroeien in zo'n wijk geeft risico voor de toekomst. De kinderen gaan naar school. Maar huiswerk maken op een hoekje van de tafel in een overvolle kamer valt niet mee. En och, wie zal het huiswerk controleren, en wat zeggen cijfers als je voor de fabriek bent geboren, waar het ruim voldoende is als je wat kunt rekenen en redelijk kunt lezen?

Het na schooltijd doelloos rondhangen op straat van de oudere jeugd levert meestal weinig goeds op. Ze vermaken elkaar met opscheppen en halen kattenkwaad uit, of leren elkaar de eerste beginselen van de criminaliteit. En als het even kan, duiken ze met een meisje een donker steegje in. Wie doet ze wat? De ouders hebben meestal nauwelijks zicht op wat hun kinderen uitspoken.

Koos groeit in deze wijk op te midden van vijftien broers en zussen in een verkrotte woning, die uiteraard veel te klein is voor het gezin. Natuurlijk gaan de kinderen naar school; er is immers leerplicht. Maar of ze er veel van opsteken, is nog maar de vraag.

En wat het toezicht betreft: vader is de hele dag van huis. Hij is bloemenkoopman en gaat 's morgens al vroeg op pad en komt pas laat in de middag thuis. In de weekenden is vader druk met de visclub waarvan hij lid is, of hij zit in de kroeg. Vaak komt hij dan stomdronken thuis. Moeder werkt zoveel ze kan om het gezin financieel draaiende te houden. Van opvoeden is nauwelijks sprake. Verschillende jongens bewandelen het criminele pad. Koos is de ergste van het stel.

Als Koos tien is, wordt hij voor het eerst uit huis geplaatst. Hij gaat naar een zogenoemde vakantiekolonie in Losser.

Daarna woont hij weer een paar jaar thuis. In 1962 wordt hij opnieuw uit huis geplaatst; dit keer in jeugdgevangenis ‘Het Poortje’ in Groningen. In die tijd noemt men zo’n jeugdgevangenis een ‘opvoedingsgesticht’.

Zijn moeder brengt hem met de trein naar Groningen. Vanuit Den Haag naar Groningen is in die tijd een wereldreis. Moeder blijft ergens in Groningen overnachten en keert de volgende dag terug naar Den Haag. Daar vertelt ze de buurvrouw dat ze Koos heeft weggebracht naar het ‘verbeterhuis’.

‘Koos? Welke Koos?’ vraagt de buurvrouw.

‘Nou, onze Koos natuurlijk’.

‘Jullie Koos? En ik zag hem net nog lopen’.

Wat blijkt? Koos is na enkele uren uit ‘Het Poortje’ ontsnapt. Vanaf de binnenplaats is hij via de regenpijp het dak op geklommen om zich aan de andere zijde van het gebouw eveneens via een regenpijp weer naar beneden te laten zakken. Helaas voor hem: de bewakers hebben Koos zien vluchten en staan hem daar op te wachten. Even later zit hij weer veilig in ‘Het Poortje’, waar hij de isoleercel ingaat. Koos is radeloos en huilt hartverscheurend. Hij is niet tot bedaren te brengen en de volgende dag wordt Koos maar op de trein naar Den Haag gezet. Daar komt hij eerder aan dan zijn moeder.

In de daaropvolgende jaren zou Koos nog een aantal keren ontsnappen uit huizen van bewaring en gevangenissen en daardoor de reputatie krijgen van ‘vluchtgevaarlijk’. En terecht, want uit het huis van bewaring te Scheveningen vlucht hij op een keer op een spectaculaire maar zeer simpele manier. Tijdens het sporten, onder leiding van een sportleraar, zegt Koos dat hij een leuke oefening kent: een mense-lijke piramide maken. Acht mensen beneden, die elkaars armen vasthouden, vier erbovenop en dan zal Koos als laatste daar weer op klimmen. Zo gebeurt het. Acht sterke jongens beneden, vier lichtere klimmen op hun schouders en daarna klautert Koos naar boven... Hij neemt een sprong,

staat even boven op de muur te wankelen en met nog een sprong is hij beneden aan de andere zijde van de muur.

Stelen, inbreken, oplichten en afpersen zijn Koos op het lijf geschreven. Vaak gaat het hem alleen maar om de spanning; soms ook om te overleven. Volgens rapporten van het Pieter Baan Centrum (1979, 1982) bestaat de opvoeding in het gezin Hertogs uitsluitend uit het geven van eten en kleding. Aandacht, betrokkenheid en liefde geven zijn de ouders vreemd. Op het gebied van hygiëne is er op het gezin Hertogs ook het een en ander aan te merken. Schoon ondergoed is meestal niet voorhanden. Daar heeft Koos echter al jong een oplossing voor gevonden. Hij gaat naar grote kledingzaken, zoals C&A, steekt ongemerkt een onderbroek in zijn zak en zoekt een pantalon uit het rek. In het kleedhokje verkleedt hij zich, bekijkt zichzelf onder het wakend oog van het winkel personeel uitgebreid in de spiegel en besluit vervolgens de broek maar niet te kopen. Terug in het kleedhokje stapt hij weer in zijn eigen broek. De nieuwe onderbroek houdt hij aan en als betaling laat hij de vuile achter in het kleedhokje.

Trouwens, een nieuwe pantalon of een compleet kostuum kan hij later, in de zeventiger jaren, gewoon bij een van zijn broers 'bestellen. Die is erin gespecialiseerd. Je geeft de maat en gewenste kleur op en een paar dagen later wordt het bestelde door hem afgeleverd. Door hem "georganiseerd", met het prijskaartje er nog aan.'

Wie denkt dat iedereen in de Schildersbuurt zo leefde, heeft het mis. Er woonden ook eenvoudige maar nette en eerlijke mensen. Mensen die hun afkomst ontgroeiden en later prima posities bekleedden. Onze latere minister Joris Voorhoeve is daar een voorbeeld van.

3

IN DE CRIMINALITEIT

De ouders van Koos komen beiden uit woonwagenfamilies, zogeheten reizigers. De ouders van vader en moeder Hertogs hebben zich met hun respectievelijke gezinnen na verloop van tijd definitief gevestigd in Den Haag.

Opa Hertogs is een strenge man. Hij is paraplu-koopman, wat bepaald geen vetpot is. Het gezin telt tien kinderen en leidt een trekkend bestaan. De vader van Koos volgt de lagere school in Amsterdam. Als hij zeventien is, vestigt het gezin zich in Den Haag. Verschillende broers en zussen van vader werken in de prostitutie als souteneur of prostituee.

De vader van Koos is een zeer moeilijk te benaderen man, die zich weinig met zijn gezin bemoeit. Ook wat betreft de hulpverlening rond Koos houdt hij zich volledig afzijdig. Binnen het gezin wordt Koos' vader steevast 'die ouwe' genoemd. Hij heeft het grootste deel van zijn leven gewerkt als bloemenkoopman. Dit levert, zeker in de winter, weinig op. Maar ander werk wil hij niet zoeken, omdat hij geen zin heeft om voor een baas te werken. Daarbij komt dat vader altijd veel heeft gedronken, waardoor het weinige dat hij verdient, voornamelijk ten goede komt aan de plaatselijke horeca. Dit overmatig alcoholgebruik vormt een groot probleem binnen het gezin, zeker als een aantal van de opgroeiende jongens deze gewoonte overneemt.

Moeder is de oudste van een gezin van vijf kinderen. Haar vader leeft van de handel. Ook dit gezin leidt lange tijd een trekkend bestaan als woonwagenbewoners. Moeders jeugd zal niet gemakkelijk geweest zijn. Haar vader is even-

eens een zeer strenge man, die ook nog eens veel drinkt. Binnen het gezin is er veel ruzie. Als de kinderen problemen hebben, krijgen ze van vader te horen dat ze het maar zelf op moeten lossen. De moeder van Koos volgt de lagere school in Utrecht en Den Haag. Ze is twaalf als ze zich daar vestigen. Op veertienjarige leeftijd gaat ze werken als huishoudelijke hulp en werkster.

De ouders van Koos leren elkaar in 1931 kennen via een zus van vader. Hun verkeringstijd is zeer wisselvallig; de verkering wordt regelmatig onderbroken door perioden van ruzie. In 1935 treden zij 'gedwongen' in het huwelijk. Er zijn echter doorlopende spanningen. Dit heeft onder meer te maken met het alcoholgebruik van vader, de slechte huisvesting en het voortdurende geldgebrek. Daarbij komt dat er geen eenduidigheid in de opvoeding is. Zegt moeder 'nee', dan zegt vader prompt 'ja'.

Naarmate het gezin groeit, en dat gaat snel, wordt de behuizing steeds moeilijker. De woning bestaat, naast de kleine woonkamer, uit een alkoof, de ouderslaapkamer en een zolder. In de bedompte alkoof slapen vijf kinderen op stapelbedden; de rest slaapt op zolder. Van enige vorm van privacy voor de kinderen is geen sprake. De kinderen die boven slapen, hebben zelfs geen eigen bed. Er is slechts een open zolderruimte waar twee stapelbedden en twee tweepersoonsbedden voor de kinderen staan. Wie het eerst naar bed gaat, heeft de beste plaats, die even later weer gedeeld moet worden met een of twee andere kinderen. Grenzen worden daar gemakkelijk en vaak overschreden.

Doordat vader een grote innemer is en moeder, door chronisch geldgebrek gedreven, hele dagen buitenshuis werkt, is er nauwelijks sprake van opvoeding. Er is veel ruzie, waarbij niet alleen vader zich laat gelden: moeder, die trots is op haar bijnaam 'het opperhoofd', laat zich evenmin onbetuigd. De meest vreselijke woorden en verwensingen vliegen dan over en weer in Huize Hertogs.

Vader kan verschrikkelijk grof zijn, waarbij hij zijn vrouw en kinderen allerlei ziekten toewenst. Moeder vermaant hem dan wel dat hij zijn 'gore bek' moet houden, maar dat maakt het vaak alleen maar erger. Een van zijn zoons zei eens, na een ziekenhuisbezoek, tegen hem: 'Nou ouwe, ik heb een verrassing voor je. Je hebt eindelijk je zin, ik heb inderdaad tering.'

Moeder verwijt pa wel zijn 'gore bek', maar kan er zelf ook wat van. Zij maakt haar kinderen uit voor van alles en nog wat; de dochters meestal voor hoer. Koos herinnert zich nog goed dat moeder ooit een van de dochters, ongetrouwd maar hoogzwanger, van de trap af duwde.

Moeder bemoeit zich met de opvoeding voor zover ze tijd heeft. En veel tijd heeft ze uiteraard niet door haar vele werkhuizen, waaronder later de bordelen van haar zwagers. Omdat moeder zo weinig tijd heeft om zich met de kinderen te bemoeien, houdt ze altijd een van de oudere meisjes thuis om op de nog niet schoolgaande kinderen te letten.

Moeder regeert met ijzeren vuist, daarbij zoveel mogelijk tegengewerkt door vader. Moeder is bang voor vader, wiens handen loszitten en zeer rake klappen kunnen uitdelen. Als de kinderen boven in bed te veel lawaai maken, komt moeder met de mattenklopper naar boven en slaat er duchtig op los. Echt pijn doet het meestal niet, omdat het hele spul dan diep onder de dekens kruipt. Moeder doet dit meestal om daarmee te voorkomen dat vader de trap op vliegt om zijn nakomelingen in het gareel te slaan. Zijn straf bestaat meestal uit een ongenadig pak slaag, waaraan later, als de televisie haar intrede in het gezin heeft gedaan, ook nog vaak een tijdelijk verbod op televisiekijken wordt toegevoegd.

Van zijn vroegste kinderjaren herinnert Koos zich verder nog hoe hij zijn eerste communie deed, tegelijk met zijn zusje Wanda. Ook weet hij nog dat hij naar de kleuterschool ging en de club van juffrouw De Ruiter bezocht.

Over zijn vader vertelt Koos:

‘Met mijn vader was ik gek. Op de een of andere manier zocht ik mijn vader op. Ik hoorde dan dat hij daar of daar kwam en ging er dan ook heen. Zo kwam ik als kind in cafés en koffiehuisen en op plaatsen waar mijn vader met de bloemenkar moest zijn. Ik vond het heerlijk en voelde mij fijn bij hem door te helpen om water in de emmers te doen en klanten bosjes bloemen te geven nadat ze bij mijn vader afgerekend hadden. Mijn vader kon dan zijn ergernissen, op een leuke en speelse manier, over zijn klanten aan mij vertellen. We waren dan samen en dronken ook uit de grote flessen limonade (Riedel), waar hij mij altijd mee verraste door eerst te zeggen dat er niet meer was en later toch een fles te pakken.’

Vader als held en bondgenoot! Maar – vaak – ook als wrekende gerechtigheid. Koos is een jaar of zes, zeven als hij voor het eerst met de politie in aanraking komt. Aanleiding is de diefstal van een kinderfietsje. Voor de politie is Koos niet zo bang, wel voor de straf die hem thuis te wachten staat. Vader komt hem van het politiebureau halen en eenmaal thuis krijgt hij een ongenadig pak slaag. Omdat vader het kennelijk niet met zijn handen afkan, gebruikt hij de stoffer. Doordat moeder met geweld tussenbeide komt wordt erger voorkomen en blijft het bij een fiks aantal blauwe plekken.

Niet alleen voor Koos, maar ook voor de andere kinderen binnen het gezin is een van de problemen dat je nooit zeker weet wie je bondgenoot is. Er is altijd ruzie. Vaak beginnen andere gezinsleden zich er dan ook mee te bemoeien, maar wie gisteren nog je bondgenoot was, kan zich vandaag tegen je keren als hem, of haar, dat beter uitkomt. Ook verwarrend: wat vandaag mag, is morgen verboden. En waar je vandaag een pak slaag voor hebt gekregen, kan best eens de andere dag als een heldenfeit op een verjaarsfeestje worden